

3 павагай да чытача

«Беларуская думка» і па назве, і па фармату безумоўна належыць да так званых «тоўстых» часопісаў. Нават яго вонкавы выгляд, стрыманая вокладка былі абраны менавіта з-за прыналежнасці да гэтага класа часопісаў: сур'ёзных, разважлівых, аналітычных, якія не церпяць аляпаватасці і моднай цяпер гламурнасці. Але ці не састарэў такі падыход? Якое месца належыць «тоўстым» часопісам у сучасным грамадстве? Увогуле, ці ёсць у іх будучыня? Над гэтымі няпростымі пытаннямі мы запрасілі паразважаць за круглым сталом нашых калег – прадстаўнікоў такіх жа «тоўстых» перыядычных выданняў Беларусі.

В. ГІГІН: Паважаныя калегі! 20 гадоў таму, калі на базе «Коммуниста Белоруссии» ствараўся наш часопіс, «тоўстыя», сур'ёзныя выданні былі адметнай грамадскай з'явай. У Савецкім Саюзе, асабліва ў часы перабудовы, яны мелі мільённыя тыражы. «Новый мир», «Роман-газета», «Юность», «Наука и жизнь», «Наука и религия» і падобныя да іх літаральна валодалі думкамі. Менавіта гэтыя часопісы ў значнай ступені вызначалі ідэалогію грамадства. І гэта не было толькі адметнасцю саюзнага цэнтра. У Беларусі грывела «Польмя», зачытвалася да дзірак «Маладосць», у кіёсках нельга было знайсці «Нёман». Ды і любы крытычны артыкул, змешчаны ў «Коммунисте Белоруссии», магчыма, адпаведна статусу гэтага часопіса, успрымаўся як указанне да дзеяння. Дык што гэта была за з'ява такая – «тоўсты часопіс»? Можа быць, час іх праходзіць?

А. БАДАК: Ведаеце, былі два перыяды ўздыму ў гісторыі «тоўстых» літаратурных часопісаў, калі ў іх быў вельмі шырокі чытач. Першы – гэта 1950–1960-я гады. І другі – час перабудовы. Відавочна, што пашыраны інтарэс да такіх выданняў быў выкліканы грамадскімі працэсамі ў краіне. Але гэты феномен быў не толькі савецкі, тым больш не толькі беларускі. Мне гаварыў адзін мой знаёмы венгерскі пісьменнік, што часопісы тыпу «Иностранной литературы» інтэлігентная венгерская сям'я выпісвала па два-тры экзэмпляры: бабуля-настаўніца – сабе, маці і бацька – сабе, і студэнтка, якая паступіла ва

ўніверсітэт, таксама выпісвала. Часопісы былі танныя, цікавыя. Я вельмі скептычна стаўлюся да тыражоў часоў перабудовы, таму што я сам выпісваў у той час і «Новый мир», і «Дружбу народов», і «Знамя». Але глыбока перакананы, што для сучаснага чытача часопісы 1980–1990-х гадоў такога эфекту не маюць і захаплення не выклікаюць. Проста тады часопісы пачалі актыўна друкаваць тое, пра што раней нельга было пісаць. Напрыклад, у савецкай Беларусі слаба выкладалася айчынная гісторыя: асноўны ўпор рабіўся на паслякастрычніцкі перыяд. І калі ў часопісе «Маладосць» пачаў друкавацца Мікола Ермаловіч са «Старажытнай Беларуссю», то выданне проста размяталі. Але гэта адбывалася толькі таму, што не было такіх кніжак, а цікавасць да гісторыі існавала. Калі ж пачалі друкавацца кніжкі, то і запатрабаванасць часопіса рэзка ўпала.

М. ГАЛЬПЯРОВІЧ: Хачу прадоўжыць тэму, якую ўзняў Алесь Мікалаевіч. Менавіта на мяжы 1980–1990-х гадоў з'явіліся і новыя гістарычныя часопісы. Спачатку ў 1989 годзе замест бюлетэня «Помнікі гісторыі і культуры» быў заснаваны часопіс «Спадчына», потым у 1993 годзе – «Беларускі гістарычны часопіс» і прыкладна ў гэты ж час «Беларуская мінуўшчына». Тыраж першага нумара «БГЧ» быў, напрыклад, 7 тысяч экзэмпляраў. Цяпер уявіць сабе навуковы ці навукова-метадычны часопіс з такім тыражом вельмі цяжка. Атрымалася, што людзі, якія раней нацыянальную гісторыю не ведалі, хацелі пазнаць пра яе як мага больш, захоплена ўспрымалі гістарычную інфармацыю. Попыт быў павышаным 4–5 гадоў, а потым часопісы паціху сталі страчваць свае тыражы. Па-першае, з'явіліся кнігі па гісторыі Беларусі, па-другое, многія чытачы папросту ўжо насыціліся гістарычнай інфармацыяй, па-трэцяе, у школе, пачынаючы з пятага класа, сталі выкладаць гісторыю Беларусі. Гістарычныя часопісы занялі сваю нішу. На гэты момант фактычна «Беларуская мінуўшчына» не выходзіць больш за 10 гадоў, «Спадчына» выходзіць час ад часу. «Беларускі гістарычны часопіс» захаваўся. «Беларуская думка» друкуе два-тры гістарычныя матэрыялы ў нумары.

В. ГІГІН: Генадзь Сагановіч стварыў «Беларускі гістарычны агляд». Два разы на год ён выходзіць?

М. ГАЛЬПЯРОВІЧ: Так. Але гэта чыста навуковы часопіс...

В. ШЫРКО: Я не пагаджуся з калегамі: лічу, што ў спадзе цікавасці да часопісаў «вінаваты» Інтэрнэт. Сёння чытач можа выцягнуць усё адтуль. Раней сітуацыя была іншай. Часопісы, сапраўды, каштавалі вельмі танна. Людзі цікавіліся імі, ахвотна куплялі, і тыражы былі высокія. А зараз паглядзіце, колькі каштуе часопіс? Іх ужо 2–3 не выпішаш! І гэта не толькі айчынная тэндэнцыя. Кніга паззіі ў Францыі выходзіць сярэднім тыражом 100 экзэмпляраў, калі 200 – то гэта ўжо поспех. У Англіі некаторыя кнігі, прычым самых выдатных аўтараў, кідаюць у паштовыя скрынкі. Народ стаў прагматычным, таму і бярэ неабходную інфармацыю з Інтэрнэту задарма. Вось гэтыя прымітыўныя прычыны і паспрыялі змяншэнню тыражоў і аб'ёмаў часопісаў. Гэта значыць, што не ў лепшы для іх час мы жывём.

Т. СІВЕЦ: Нельга казаць, што толькі Інтэрнэт ва ўсім вінаваты. Трэба памятаць, калі і дзеля чаго ствараўся той ці іншы часопіс. Напрыклад, «Малодосць» была створана ў 1953 годзе. У выдання, заснаванага ЦК камсамола Беларусі, была і адпаведная мэта – выхаванне будаўнікоў камунізму. Таму ў «Малодосці» ў 1950–1960-я гады друкавалася шмат матэрыялаў пра партыю, пра яе ролю, пра юных ленінцаў. І менавіта такі часопіс быў запатрабаваны часам. Таму падпіска і той тыраж падтрымліваліся зверху. Цяпер іншая эпоха. Сённяшняя задача «Малодосці» – гэта і прапаганда літаратуры, і падтрымка маладых аўтараў, а таксама патрыятычнае выхаванне моладзі. Гэта, можа, пафасна гучыць, але так і ёсць. Мы, і літаратары, і выдаўцы, павінны думаць не толькі чым зацікавіць нашу моладзь, але і як зрабіць яе лепшай. Зараз мы свой тыраж робім па большасці самі. І я не сказала б, што тады быў лепшы час для часопісаў, а цяпер горшы. Цяпер можна з часопісам выжыць, быць цікавым, папулярным. Але якім павінен быць часопіс, каб моладзь не шкадавала на яго грошы? Яны ж не шкадуць грошы на гламурныя часопісы! І яшчэ. Прыходзіцца часта чуць, што раней у часопісах друкаваліся вядомыя

Вадзім ГІГІН,
галоўны рэдактар
часопіса
«Беларуская
думка»

Алесь БАДАК,
галоўны рэдактар
часопіса «Нёман»

пісьменнікі, таму і запатрабаванасць была. Тады будучыя патрыярхі былі такімі ж малавядомымі беларускімі творцамі. Дай Бог, каб сённяшнія Арцём Кавалеўскі, Маргарыта Аляшкевіч праз 20 гадоў сталі новымі Навуменкамі, Сачанкамі...

А. БАДАК: Змянілася сама культура чытання. У 1980-я гады чытач праглынаў і Быкава, і Шамякіна. Яны выдаваліся ў Расіі мільённымі тыражамі, і ўсё гэта разыходзілася. У рэдакцыі «Нёмана» ледзь не на каленях стаялі перад Шамякіным, каб той не аддаваў у Маскву свой новы твор, а аддаў найперш нам. А цяпер? Што чытаюць у метро? Ну, Марыніну, нешта яшчэ. Культура памянялася, што тут казаць, памяняўся час. Раней апавяданне было самым непапулярным жанрам, чыталі раманы, на крайні выпадак невялікія аповесці. Сёння чытачу прачытаць раман... Дык такога чытача трэба яшчэ пашукаць!

В. ГІГІН: Мы занадта паглыбіліся ў праблемы літаратуры. А як сітуацыя з публіцыстыкай?

В. ХАРКОЎ: У савецкі час з пункту гледжання публіцыстыкі беларускія часопісы ў значнай ступені вызначаліся даволі высокай планкай якасці такіх матэрыялаў. Яны былі адметныя і добрым стылем, і цікавым выкладаннем нейкіх праблем, якія не ўтойваліся, пра іх адкрыта пісалі аўтары. Стан публіцыстыкі сёння неакрававаецца.

А. БАДАК: Жанр нарыса ўвогуле знік!

В. ХАРКОЎ: І шкада. Журналістыка трымаецца на тым, што падае штосьці цікавае, змястоўнае. Яна грунтуецца на актуальных тэмах, злабадзённых. Сёння трэба аднавіць публіцыстыку ў часопісах. І гэта, магчыма, выклікала б большую цікавасць у чытачоў.

В. ШЫРКО: Нельга так казаць, што зараз няма нарысаў. Нядаўна выйшла кніга «Антэі Прыдзвіння» Уладзіміра Сауліча. Ён атрымаў за яе прэмію «Залаты Купідон» у Ганцавічах. Гэта наш вядомы публіцыст. Жыве ў Глыбокім. Піша цікава, жыва, весела, з такой іскрынкай. Ён друкаваўся ў «Беларускай думцы» амаль у кожным нумары на працягу 10 гадоў, калі я там працаваў. Я і сам нядаўна напісаў кнігу пра Герояў Беларусі. Трэба шукаць незвычайных людзей для сваіх нарысаў. Ведаецца, нейкім чынам зараз прапала сувязь літаратуры з

ідэалогіяй. Каб напісаць публіцыстычны твор, трэба з’есці не пуд солі – гэта ўжо шмат, а хця б паўкіло той солі з чалавекам. Дзе ўзяць грошы на камандзіроўкі? Іх не хапае. А менавіта па публіцыстыцы, па нарысах будуць меркаваць пра нас нашыя нашчадкі. Я пагаджуся з Віктарам Міхайлавічам, што раней была моцная публіцыстыка. Напрыклад, былі цудоўныя творы Анатоля Казловіча.

І цяпер у тым жа часопісе «Малодосць» уздымаюць пытанні, пра якія гаварыў Прэзідэнт Беларусі, – пытанні прафадукцыі. Вельмі важная тэма. Тэмы трэба шукаць, пісаць пра незвычайных, цікавых людзей. Шамякін казаў, што найвялікшае шчасце для літаратара знайсці чалавека, пра якога можна сказаць, што ён прыпадняў цябе. Паглядзіце на Гродзенскі раён. Туды брыгаду публіцыстаў трэба пасылаць, каб пісаць партрэты. Настолькі там высокі ўзровень старшынёўскага корпуса. Ёсць і незвычайныя людзі. Трэба і нам, рэдактарам, самім настройвацца на такія тэмы, заказваць матэрыялы вострыя, без агляды. Каб была жывінка. Каб мова звінела, каб дыхала, былі дыялогі. Каб не было банальшчыны.

В. ГІГІН: З творчымі праблемамі амаль усё зразумела. Хоць вытокі творчасці заўсёды застаюцца загадкавымі. А вось эканоміка часопісаў – таксама пытанне і зладзённае, і балючае. Асабліва ў гэтым годзе. Напрыклад, «Беларуская думка» выкарыстоўвае расійскую паперу. На жаль (ці на шчасце – не ведаю), Шклоўскі завод паперу для часопісаў не выпускае. Дык вось, кошт паперы, на якой мы друкуемся, за гэты год уздымаўся тры разы, паліграфічныя паслугі падаражэлі. Мы вымушаны павышаць цану падпіскі, рознічнага продажу. І тут атрымліваецца замкнёнае кола: высокі кошт – малы тыраж, і наадварот. Дык ці выжывуць нашы часопісы ў зусім няпростых гаспадарчых умовах?

А. БАДАК: Часопіс «Нёман» у 2009 і 2010 гадах быў самаакупны – ні капейкі з бюджэту не бралі. Сёлета эканамічныя цяжкасці перашкодзілі, хоць я думаю, што сітуацыя будзе не такая драматычная, калі мы падвядзём вынікі. Асноўны пакупнік нашых часопісаў – гэта бібліятэкі. Я не думаю, што эканоміка ці час так паўплываюць і бібліятэкі перастануць купляць часопісы.

Максім ГАЛЬПЯРОВІЧ,
галоўны рэдактар
часопіса
«Беларускі
гістарычны
часопіс»

Васіль ШЫРКО,
галоўны рэдактар
часопіса
«Белая вежа»

З індывідуальным падпісчыкам ці пакупніком цяжэй. Сёння многія чытачы са стажам проста ідуць у бібліятэку, дзе чытаюць гэтыя выданні. Але калі часам гавораць пра тое, што, маўляў, бібліятэкі прымушаны выпісваць часопісы, гэта абсалютная няпраўда. Бо калі б іх усе сапраўды прымушалі, уяўляецца, які б тыраж быў у нашых выданняў? Падлічыце, колькі ў Беларусі бібліятэк, не толькі ў сістэме Міністэрства культуры, але і школьных, вузаўскіх і іншых, і параўнайце з нашымі тыражамі. Таму я лічу, што феномен «тоўстых» часопісаў захаваецца, а ў Беларусі тым больш. Параўнаем нашы тыражы з расійскімі. Тыраж часопіса «Нёман» большы, чым у славунай «Дружбы народаў», якая ідзе не толькі на Расію, але і ў іншыя краіны.

В. ШЫРКО: Нядаўна прыехаў чалавек з рэдакцыі гэтага часопіса, зайшоў да нас у Саюз пісьменнікаў. Расказаў, што ў рэдакцыі паўгода не плацілі заробку. З расійскіх літаратурных выданняў самы высокі тыраж, 13 тысяч экзэмпляраў, мае «Наш современник». Але яны вымушаны ў эканамічных мэтах друкаваць вершы якога-небудзь графамана, які аплаціць выпуск усяго часопіса. Іх папракаюць, але што ім рабіць?

Т. СІВЕЦ: Для літаратурнага часопіса эканоміка – гэта вялікае пытанне. Чым мы можам зарабіць? Вядома, можна графаманаў друкаваць за грошы, ды лічу, што гэта ўжо апошняя справа. Але можна ладзіць сумесныя акцыі з нейкімі арганізацыямі. Самы рэальны сродак зарабляць – гэта рэклама. І тут мы не выкарыстоўваем усе магчымасці. Вось у Францыі я бачыла, як рэкламуюцца кніжкі – вельмі добра і крэатыўна. Калі глядзіш на вітрыну кнігарні, адразу хочацца зайсці і набыць кнігу. У нас, пагадзіцеся, зайсці ў кнігарню хочацца далёка не заўсёды. Гэтаксама і з часопісам. Калі ён стаіць на паліцы ў кіёску, дык павінен вылучацца. Таму мы і вырашылі на вокладцы змяшчаць твары маладых літаратараў. Яны адрозніваюцца сваім позіркам, сваім натхненнем у вачах ад тых мадэлек і актораў, якія зараз запаланілі многія часопісы. Але і з рэкламай праблемы! Рэкламадаўцы да нас прыходзяць і кажуць: «Які ў вас тыраж? Хто вас чытае?» Яны не разумеюць, што калі літаратурны часопіс мае тыраж па бібліятэках, то рэальна прачытаюць больш чытачоў – іх патэнцыяльных клі-

ентаў. Яны не разумеюць, што наш чытач інтэлектуальны. Калі ён прачытае рэкламу ў нашым часопісе, то паверыць ёй больш. Наша выданне прафесійнае. Мы накіраваны на бібліятэкараў, настаўнікаў, выкладчыкаў, студэнтаў. І тут вельмі добра працавала б рэклама кантэкставая. Але самаакупнасць літаратурнага часопіса – гэта гучыць некалькі дзіўна, бо літаратура працуе на дзяржаву.

В. ШЫРКО: Правільна!

Т. СІВЕЦ: Мы працуем на будучыню, на выхаванне моладзі, каб яна разумела, дзе жыць, каб хацела працаваць у сваёй краіне і дзеля сваёй краіны. І мы, аказваецца, яшчэ вымушаны дзеля гэтага зарабляць грошы.

В. ХАРКОЎ: Я цалкам згодны з Таццянай. Тыя часопісы, якія адлюстроўваюць дзяржаўныя інтарэсы, выходзяць чытачоў, павінны падтрымлівацца дзяржавай. Глядзіце, што адбываецца ў Расіі. Там з'явілася шмат камерцыйных часопісаў. І адміністрацыйны склад рэдакцыі ў два-тры разы большы, чым колькасць творчых работнікаў. Гэта нармальна пастаноўка справы, бо бізнес-праект павінен прыносіць прыбытак. Нашы ж часопісы сёння так перабудавацца не здольны, не могуць, ды і не трэба, бо ў нас іншыя задачы. Калі тыраж невялікі, гэта зусім не значыць, што часопіс дрэнны. Выданні ўсё ж даходзяць да чытача і выконваюць сваю задачу. Канешне, трэба прыкласці нейкія намаганні, каб вывесці часопісы на новую ступень, не ўскладваць усе цяжкія на плечы дзяржавы, гэта трэба, але якім чынам – складанае пытанне. Уласных рэсурсаў у рэдакцыях амаль няма. Мы казалі, што творчы патэнцыял у часопісаў мае быць яшчэ вышэйшы, аднак рэдакцыі павінны знаходзіць пэўныя механізмы, каб даходзіць да чытача. Трэба нашы матэрыялы прапагандаваць, праводзіць публічныя акцыі, каб гэтыя часопісы былі на слыху, бо аўдыторыя трымаецца на традыцыі, на пэўным коле чытачоў, якое трэба пашыраць.

В. ГІГІН: Кажуць, што часопіс, як і газета, гэта найперш звычка.

В. ХАРКОЎ: Часопісу «Беларусь» у сэнсе гаспадарання троху прасцей. З 2005 года ён пачаў выдавацца ў іншым фармаце. І адным з заснавальнікаў стала газета «СБ – Беларусь сёння». Мы абіраем на яе

Таццяна СІВЕЦ,
галоўны рэдактар
часопіса
«Малодосць»

Віктар ХАРКОЎ,
галоўны рэдактар
часопіса
«Беларусь»

рэсурсы, у тым ліку і журналісцкія. Такім чынам, часопіс менш зведвае тых складанасцей, пра якія мы кажам сёння.

В. ГІГІН: Здаецца, стварэнне холдынгаў – гэта агульны шлях, шлях выжывання. Амаль усе з прадстаўленых тут часопісаў увайшлі ў склад буйных холдынгаў.

М. ГАЛЬПЯРОВІЧ: Пытанні, звязаных з эканомікай, у нас хапае. Вядома, першае, на што неабходна звяртаць увагу, – гэта падпіска, бо яна вырашае лёс часопіса, і не толькі эканамічны. Аднак, на жаль, як мы ўжо казалі, атрымліваецца, што колькасць чытачоў, готовых падпісацца на часопіс, не такая вялікая. Наш чытач – гэта настаўнікі, выкладчыкі, студэнты. Але, напрыклад, калі настаўнікі нас вышліваюць, і тое, толькі 10–15 % ад іх колькасці, то выкладчыкі чытаюць у бібліятэцы. Гэта чытач, які карыстаецца часопісам утылітарна, – выбірае тое, што яму патрэбна. Зрабіць часопіс такім, каб ён быў патрэбным кожнаму чытачу, магчыма, але для гэтага трэба прыкласці велізарныя намаганні і сродкі. Добры часопіс робіць добры калектыў. Гэта значыць, не толькі добры ў плане сваёй падрыхтаванасці і прафесіяналізму, але той, дзе кожны адказвае за сваю нішу: змест, дызайн, мастацкае афармленне, дзе кожны мае свае канкрэтныя творчыя заданні. Я хачу прывесці такі прыклад «тоўстага» часопіса – «Вокруг света». Яму спаўняецца 150 гадоў. Яго тыраж складае каля 200 тысяч. Гэта абсалютна самаакупны праект. Больш за тое, яны выдаюць кнігі, яшчэ два часопісы. Там 25 чалавек працуе над часопісам, акрамя бухгалтэрыі і асобнай службы маркетынгу, якая прадае гэты часопіс. Аб'ём не большы за нашы. Там недзе чацвёртая частка – рэклама. Але ў нас абмежавана само кола патэнцыяльных чытачоў і адпаведна падпісчыкаў.

Зараз сярод маладога пакалення мала хто ведае, што існуюць «Нёман», «Малодосць», «БГЧ», не кажучы ўжо пра заснаваны нядаўна часопіс «Белая вежа». Трэба ісці да чытача. Так, магчыма выкарыстоўваць адміністрацыйную падтрымку, у тым ліку пры арганізацыі падпіскі. Нас таксама дзяржава падтрымлівае, але кожны год ідзе гаворка пра самаакупнасць. Апошнія тры гады самаакупнасць не была ніжэй за 85 %. Астатняе мы атрымліваем праз Міністэрст-

ва інфармацыі як дзяржаўную датацыю. Як выжываць? Трэба рыхтаваць піяр-акцыі. І трэба падтрымліваць адзін аднаго ў сваіх жа выданнях. Давайце адзін пра аднаго пісаць у сваіх часопісах, гаварыць пра тэматыку, цікавыя публікацыі. Мы ж не з'яўляемся канкурэнтамі – у кожнага сваё кола чытачоў. У прынцыпе эканоміку выдання можна падняць, але гэта неверагодна цяжкая праца. І трэба займацца гэтым пастаянна.

В. ГІГІН: А што вашаму часопісу дало ўваходжанне ў холдынг?

М. ГАЛЬПЯРОВІЧ: «Беларускі гістарычны часопіс» з 2002 года уваходзіць у склад выдавецтва «Адукацыя і выхаванне». Па вялікім рахунку, выдавецтва нам дапамагае, але ў першую чаргу нас падтрымлівае дзяржава. Тыя выдаткі, якія перасягаюць прыбыткі, пакрываюцца за кошт дзяржаўнай датацыі. Таму існаванне ў холдынгу, створаным паводле пэўнага прынцыпу, як «Літаратура і мастацтва» ці «Адукацыя і выхаванне», гэта, безумоўна, найлепшае выйсце ў цяперашніх умовах.

В. ШЫРКО: Я лічу, што варта было б больш даваць літаратуры на тэлеканалах. Некалі была цудоўная перадача «Ліра». Студыі збіралі да трохсот чалавек, усё жыло, дыхала, выклікала вялікую цікавасць у глядачоў. Трэба аднавіць такія праграмы. Дзяржава, якая эканоміць на бібліятэках, на часопісах, мае незайздросную будучыню. Нельга эканоміць на ідэалогіі. Разлічваць, што «тоўстыя» часопісы выжывуць за кошт тыражу і рэкламы ў цяперашні час, найўна. Я заклікаю Адміністрацыю Прэзідэнта, Міністэрства інфармацыі задумацца над гэтым.

В. ГІГІН: Я думаю, трэба і на сябе крытычна паглядзець. Давайце будзем рэалістамі: а які рэйтынг будзе ў літаратурных перадач? Хто іх будзе глядзець? Ды і мы чым прывабліваем чытачоў? Гаворым пра якасную публіцыстыку, а адкуль возьмецца якасць, калі баімся часам паказаць сапраўдныя праблемы. Ды і гістарычныя пытанні часта ўздымаем па прынцыпе бесканфліктнасці...

А. БАДАК: Так, прычына ў нас, але не толькі. Калі вярнуцца да тэлебачання: у 1980-я гады выходзіла шмат літаратурных перадач. Гасцямі ў іх былі І. Шамякін, В. Быкаў, якіх усе ведалі і чыталі. Цяпер, калі да пісьменніка прыходзіць журналіст з газеты ці тэлебачання і задае пытанне:

«А пра што вы, увогуле, пішаце?», хочацца таго журналіста выставіць за дзверы... На канале «Лад» працяглы час выходзіла перадача «Слова пісьменніка». Калі мяне туды запрашалі, я рыхтаваўся, і нават да правакацыйных пытанняў. Але ніякіх такіх пытанняў не гучала: я быў больш падрыхтаваны да размовы, чым самі вядучыя. І гэта праява звычайнага непрафесіяналізму журналістаў.

Т. СІВЕЦ: Мы гаворым пра выжыванне. Але дзеля чаго? Каб наблізіцца да чытача ці ўзняць яго самога на новы ўзровень? Самае цяжкае – цікава распавесці пра складаную тэму. Калі пойдзе пагалоска, што ў

Гутарка галоўных рэдактараў за круглым сталом

той жа «Малодасці» можна не толькі прозу і паэзію сёння пачытаць, але і пра тое, як жыве моладзь, пра свой раён, ВНУ, тады будзе і тыраж. Але неабходна разарваць ланцужок «не ведаюць – не пытаюцца – не падпісваюцца». Значыць, трэба грукацца ў розныя дзверы.

В. ШЫРКО: Мы не павінны плесціся за чытачамі, а павінны ісці наперадзе. І ў гэтым кантэксце, лічу, што «Ліра» не састарэла. Перадача і сёння была б запатрабаваная.

А. БАДАК: Так, рэклама павінна быць на тэлебачанні.

В. ХАРКОЎ: Магчыма, гэта штамп, але рэзервы ў рэдакцыях, у журналістаў і пісьменнікаў вялікія. Мы павінны ўлічваць, найперш, аўдыторыю выданняў. Можна пісаць складаныя рэчы, але цікавай мовай. Час запатрабаваў высокага прафесіяналізму ў журналістыцы, а прафесіяналаў не хапае. Часопіс «Беларусь» з 2005 года выдаецца і на беларускай, і на некалькіх замежных мовах. Таму аўдыторыя ў нас універсальная. Трэба, каб матэрыялы задавальнялі патрэ-

бы і айчынных чытачоў, і замежных. Гэта складаная задача. Я кіруюся такім прынцыпам: каб было і правільна, і цікава. Трэба ўлічыць, што мы можам расказаць замежнаму чытачу пра Беларусь. Так, зараз ёсць і Інтэрнэт, і тэлебачанне. Але мы павінны мець на увазе, што Беларусь за межамі хтосьці ведае, а хтосьці і не. Напрыклад, да нас патэлефанаваў з Іспаніі адзін мастацтвазнавец і выказаў здзіўленне, што ў Беларусі настолькі выдатныя скульптары. Ён пажадаў прыехаць і пабачыць гэта на свае вочы. І, дарэчы, прыязджаў. Закрануць замежнага чытача публікацыямі, якія грунтуюцца на нашай спадчыне, на нашых культурных здабытках, – задача складаная. Але яна павінна выконвацца такімі метадамі, каб матэрыял выклікаў нават сенсацыю. Толькі так мы можам дайсці да шырокага чытача.

М. ГАЛЬПЯРОВІЧ: Цікавыя матэрыялы – гэта адно з балючых пытанняў для ўсіх выданняў. У нашым часопісе, ды не толькі ў нас, вялікая праблема з аўтарамі. Бо тых, хто можа цікава напісаць навуковы ці навукова-папулярны тэкст, вельмі мала. Бывае, што аўтару мы дасылаем артыкул на дапрацоўку па два-тры разы. А потым яшчэ рэдактары даводзяць яго да чытальнага стану, каб стала зразумела тое, што хацеў сказаць аўтар. Мы цяпер пазбаўляемся ад дробных нецікавых тэм, якіяносяць утылітарны характар, а патрэбны толькі самому аўтару для абароны дысертацыі ці справаздачы, і пераходзім больш да заказу матэрыялаў. Але і на заказ часам прыносяць вельмі слабыя артыкулы...

А. БАДАК: Гэта бяда ўсіх выданняў. Некалькі гадоў таму мы задумалі ўвесці ў «Нёмане» рубрыку «Літаратурнае зазеркальце». Чаму? Бо пра пісьменніцкае жыццё вельмі мала інфармацыі. Раней пра гэта нічога не пісалася. Так, рабіўся аналіз твораў, творчасці, але асобы там не было. Атрымліваліся забранзавелыя класікі. Калі мы пачалі шукаць аўтараў для новай рубрыкі, то не змаглі знайсці.

В. ГІГІН: Магчыма, часопісаў зашмат, і ў невялікай Беларусі на ўсе выданні проста не хапае аўтараў?

Т. СІВЕЦ: Не, трэба шукаць. Часам малады цікавы аўтар не можа асмельціцца прынесці свой публіцыстычны твор у часопіс. Здарэцца, я сама знаходжу чалавека ў Інтэрнэце,

замаўляю яму матэрыял, а ён здзіўлена пытаецца: «А што, можна?»

А. БАДАК: Справа ў тым, што ў нас няма часопісаў, якія дубліруюць адзін аднаго. Закрыць адзін – гэта значыць адсекчы цэлую нішу. Я хачу, каб мы не забыліся: у нас ёсць яшчэ беларускае радыё, якое вельмі прапагандуе айчынную літаратуру. Што першы канал, што «Культура», што радыёстанцыя «Беларусь». Там вельмі шмат адпаведных перадач – яны робяць вялікую справу.

В. ГІГІН: І яшчэ адно: гэта мова нашых выданняў. Моўная палітыка часопіса «Беларуская думка» адлюстроўвае становішча ў нашым грамадстве. Мы прымаем матэрыялы на той мове, на якой іх прыносяць аўтар, рыхтуем інтэрв'ю на той мове, на якой суб'яднік гатовы размаўляць з нашымі журналістам. Але ж атрымліваецца, што ў асноўным гэта руская мова. Мы нават плацім большы ганарар беларускамоўным аўтарам, але і гэта не дапамагае. Якое тут выйсце? Магчыма, трэба проста перакладаць пэўную колькасць тэкстаў на беларускую мову?

В. ШЫРКО: Я буду пра гэтую праблему гаварыць і на з'ездзе Саюза пісьменнікаў Беларусі. На беларускай мове створана столькі шэдэўраў. Вазьміце нашых драматургаў! «Партызанам», «Хто смяецца апошнім» Кандрата Крапівы апладзіраваў Сталін. А Макаёнак, Дударав! Калі добры твор, то ён абавязкова будзе перакладзены на іншую мову. Тры К: Крапіва, Купала, Колас – гэта залатое зерне. Нават тыя, хто праславіўся ў перакладах на рускую мову, значыць, было што перакладаць. Алмазу стварылі добрую аправу і адшліфавалі дзямент. Я павінен быць самым вялікім агітатарам за рускую мову, бо з'яўляюся галоўным рэдактарам часопіса Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы «Белая вежа». Назавіце мне аднаго аўтара, які б тут праславіў Беларусь на рускай мове. Ды ніводнага няма. У нас становішча з мовай далёка не самае лепшае. Вы сказалі, аўтараў не хапае. Некалі Ніл Гілевіч задаваў пытанне «Каму гэта карысна будзе, калі знікне беларуская мова?» Калі Расула Гамзатава папракнулі тым, што яго зрабілі перакладчыкі, ён адказаў: «А чаму ж яны самі сябе не зрабляць?» Таму мову беларускую трэба падтрымліваць. Мова – гэта святое і балючае, таму той, хто будзе з ёй ваяваць, прайграе.

В. ХАРКОЎ: Часопіс «Беларусь» захаваў родную мову. Іншыя аўтары таксама пытаюцца, ці можна прынесці матэрыял на рускай мове. Я згодны з Васілём Аляксандравічам, які энергічна адстойваў тое, што беларуская мова павінна быць прыярытэтам. Каму, як не часопісам, якія маюць такую вялікую традыцыю, падтрымліваць родную мову?! Сапраўды, лепшыя аўтары павінны ведаць мову. Трэба прывучаць да гэтага і моладзь.

М. ГАЛЬПЯРОВІЧ: Мне цяжкавата зразумець чалавека, які кажа пра тэкст, напісаны па гісторыі Беларусі на беларускай мове, чаму ён надрукаваны не па-руску. Калі той, хто цікавіцца гісторыяй Беларусі, не ведае беларускую мову, то гэта непавага да самога сябе. Да нас у рэдакцыю прыходзіў адзін малады нямецкі навуковец. Ён сказаў, што калі б мы друкаваліся па-руску, то ў Германіі нас больш чыталі б. Але ў Расіі, Літве, Польшчы, Латвіі, Украіне ці думаюць пра тое, каб беларусам было цікава прачытаць пра іх гісторыю па-беларуску? Па вялікім рахунку, чалавек, асабліва навуковец, павінен чытаць на мове той краіны, гісторыяй якой ён цікавіцца. Іначай ён непрафесіянал. Але, магчыма, трэба стварыць варыянт дайджэста, каб даваць перадрукоўкі матэрыялаў, якія ідуць па-беларуску, для аўдыторыі замежных краін. Мы гатовы супрацоўнічаць з такім выданнем і пры неабходнасці перакладаць асобныя матэрыялы, надрукаваныя ў часопісе.

А. БАДАК: На маю думку, любы твор, публіцыстыка гэта ці літаратура, калі напісаны па-беларуску слаба, то, канешне, у перакладзе на рускую мову будзе выглядаць лепш. Але любы выдатны, геніяльны твор, напісаны па-беларуску, у перакладзе на рускую мову страчвае. Уявіце сабе «Людзі на балоце» Івана Мележа на рускай мове...

В. ШЫРКО: А «Новую зямлю» Коласа? Паэму не маглі перакласці на рускую мову вельмі доўгі час. Дарэчы, паэзію ўвогуле цяжка перакладаць на іншую мову. Вазьміце таго ж Пушкіна і яго «Яўгенія Анегіна».

В. ГІГІН: Але знайдзіце аўтара, які добра напіша па эканоміцы на беларускай мове. Я ніводнага такога не ведаю. А па сацыялогіі, філасофіі?..

Т. СІВЕЦ: Магчыма, гэта толькі ўражанне, бо ў нас, напрыклад, усё выкладанне ва ўніверсітэце вялося на беларускай мове, і нам выдатна чыталі лекцыі па эканоміцы,

філасофіі па-беларуску. Кожны з гэтых выкладчыкаў мог напісаць выдатны артыкул па-беларуску. Для «Малодасці» мова – прынцыповае пытанне, бо мы выдаёмся па-беларуску. Нам вельмі мала прыносяць твораў рускамоўных, і мы іх не прымаем. І аўтары, у асноўным, маладыя людзі. Гэта мова, якой яны жывуць і карыстаюцца ў сваім жыцці. У нас няма праблем з беларускамоўнымі аўтарамі.

В. ШЫРКО: А ў нас ёсць праблема – не магу знайсці рускамоўных аўтараў. На беларускай прыносяць творы ў часопіс, які з'яўляецца органам Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы. Пэўна, будзем штосьці даваць і па-беларуску, хаця б вершы, бо іх не перакладзеш.

Галоўны рэдактар часопіса «Польмя» Мікола Мятліцкі сустракаецца з чытачамі ў гомельскай бібліятэцы імя Герцана

В. ГІГІН: На завяршэнне круглага стала дазвольце задаць традыцыйнае пытанне. Чым зараз жывуць нашы «тоўстыя» часопісы? Якімі планамі, праектамі апантаны галоўныя рэдактары?

А. БАДАК: «Тоўстыя» часопісы будуць жыць. Кола іх чытачоў звужылася, але гэта зусім не значыць, што чытачы зніклі. Інтэрнэт не заменіць часопіс. Можна яго чытаць у Інтэрнэце, але ён павінен спачатку выйсці ў папяровай версіі. Я ўпэўнены, што нельга зрабіць чысты інтэрнэт-праект без папяровай версіі. Узгадваю «Вокруг света» – вось вам паказчык, ён наблізіўся да гламурных часопісаў: матэрыялы па 5–6 староначак. Мяне ўражвае расійскі часопіс «7 дней», які шырока разыходзіцца ў Беларусі. Там жа тэлевізійная праграма расійская, нават палова каналаў кабельных, якія ў нас не ідуць. А людзі ўсё роўна купляюць, бо там

па 3–4 староначкі пра «зорак». Мы некалі ў «Нёмане» думалі, што калі нам пераняць гэты вопыт і рабіць такія матэрыялы па 3–4 старонкі. І мы ўсе адзінадушна прыйшлі да высновы, што страцім чытача, які ў нас ёсць, а новага не набудзем. Таму ў нашых часопісаў лёс такі: будуць тыражы па 2–5 тысяч экзэмпляраў, што б мы там ні друкавалі, якія б фотаздымкі ні ставілі. Ну а нашы праекты – новыя творы, аповесці. На жаль, раманы вельмі мала хто піша.

Т. СІВЕЦ: Сапраўды, на жаль. Бо гэта самы папулярны цяпер жанр. І самыя багатыя ў свеце пісьменнікі – гэта якраз раманісты.

В. ШЫРКО: Але якія аб’ёмы ў іх! Гэта ж фактычна аповесці...

Т. СІВЕЦ: «Малодосць» ужо пачала змяняцца знешне. Пасля сустрэчы з чытачамі, бібліятэкарамі з’явілася такая думка, што часопіс цікавы не толькі сваімі аўтарамі, але і сваёй публіцыстычнай часткай. Некаторыя нават прызнаюцца, што менавіта дзеля гэтай часткі яны і падпісваюцца, набываюць часопіс. Таму мы будзем уздымаць актуальныя праблемы беларускай моладзі. І мы збіраемся зрабіць «Малодосць» маладой, для маладых, пра маладых. Друкаваць самыя лепшыя творы нашых любімых аўтараў, тых, каго адкрыла «Малодосць»: Алены Брова, у якой высокая беларускамоўная жаночая проза, Анатоля Казлова. Будзе ў нас і драматургічны нумар: добрая падтрымка для драматычных гурткоў і аматарскіх тэатраў. Нашая маладая літаратура вельмі цікавая, вельмі прыгожая, вельмі таленавітая.

М. ГАЛЬПЯРОВІЧ: Усе планы раскрываць не буду. Але калі гаварыць шчыра, то «Беларускі гістарычны часопіс» чакае абнаўленне з першага нумара наступнага года. Дарэчы, гэта будзе 150-ы нумар – невялікі юбілей. Таксама мы рыхтуемца да 20-годдзя. У нас падрыхтавана некалькі новых цікавых праектаў. Мы плануем даваць больш навукова-папулярных матэрыялаў і такіх, якія будуць больш шырока расказваць пра славетныя архітэктурныя і гістарычныя помнікі і мясціны Беларусі, каб гэта было карысна кожнаму чытачу. Яшчэ адзін праект – серыя матэрыялаў да 1150-годдзя Полацка. Гэты горад самы старажытны ў нашай краіне. Аказалася, што няма абагульняючай, панарамнай яго гісторыі. Плануем раскрыць полацкія таямніцы. Зменіцца і

мастацкае афармленне часопіса, вёрстка. **В. ХАРКОЎ:** Напэўна, мы не павінны баяцца таго ж Інтэрнэту, які наступальна крочыць. Трэба з яго дапамогай выходзіць на больш шырокае кола чытачоў. Мы павінны захаваць публіцыстычную журналістыку, рабіць яе больш аналітычнай. Важна, каб гаворка ішла пра тэя рэчы, якія хвалююць простага чалавека. Але журналіст ці аўтар павінны знайсці формы і цікава расказаць аб праблемах грамадства. Часопіс «Беларусь» у бліжэйшы час плануе праект з журналістамі часопіса «Кітай». Будзем імкнуцца захаваць не толькі беларускамоўныя, але і тэя версіі, якія выходзяць на замежных мовах.

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі

Вельмі важна, каб мы даходзілі да замежнага чытача ў тым сэнсе, што Беларусь сёння цікавае месца, дзе адбываюцца цікавыя працэсы. Спадзяёмся, што чытачоў стане больш.

В. ШЫРКО: Мой часопіс самы малады. Напярэдадні з’езда Саюза пісьменнікаў Беларусі выйшаў толькі чацвёрты нумар. Наконт адбору таленавітых аўтараў мне лягчэй, бо мы абапіраемся не толькі на патэнцыял Беларусі, але і Расіі. Аўтары пастаянна тэлефануюць, пішучь. Усё залежыць ад нас: будзем дрэнна адбіраць, такі і часопіс будзе, і нішто не ўратуе. Але вось з гэтага боку ўсё нармальна. Таму ў планах – друкаваць лепшае, вострае, жывое, што будзе браць за душу.

В. ГІГІН: Дзякуй, паважаныя калегі. Я таксама ўпэўнены, што нашы выданні чакае добрая будучыня.

Падрыхтаваў Вадзім ГІГІН ─